

Cilt: 6, Sayı: 12, Temmuz 2018 / Volume: 6, Issue: 12, July 2018

Ortadoğu ve Batı Medyasında 15 Temmuz Darbe Girişimi İle Mısır Darbesi Mukayesesi

Comparison Of The Coup In Egypt And Coup Attempt In Middle East And Europe Media

Zehra B. GÜNEY*

ÖZ

Mısır'da 23-24 Mayıs 2012 tarihlerinde yapılan cumhurbaşkanlığı seçimlerini ezici bir güçle İhvan cephesinin adayı Muhammed Mursi kazanmış, ancak bir yıl sonra 03 Temmuz 2013 tarihinde askeri darbe ile devrilmiştir. Seçimlerle iktidara gelmiş meşru bir hükümeti devirmeye yönelik benzer bir askeri darbe girişimi 15 Temmuz 2016 tarihinde Türkiye'de olmuş, ancak Mısır'daki örneğinin aksine başarılı olamamıştır. Bu makale sınırları içinde Ortadoğu ve Batı yerel basınının belli başlı medya ajansları ve kuruluşları taranarak Mısır'da başarılı olan askeri darbenin neden Türkiye'de başarısız olduğunun mukayesesine yönelik haber, makale ve köşe yazıları incelenerek bu ülkelerdeki üst akılın askeri darbelere yönelik toplum algısını nasıl yönlendirdiği ortaya çıkarılmaya çalışılacaktır. Bu çalışmada, Mısır darbesi ve Türkiye'deki darbe girişiminin Ortadoğu ve Batı basınında yer alan mukayesesi ele alınarak, bu ülkelerin demokratik tutumlarına ışık tutacağı düşüncesindeyiz. Bunun yanı sıra, Mısır örneğinin aksine Türkiye'de başarılı olmayan bu kalkışmanın Batı ve Ortadoğu mediasında yer alan izlenimler çerçevesinde sebep ve sâiklerine değinilerek, bunun Türk iç ve dış politikasının hedef ve beklentisine hizmet etmesi amaçlanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Ortadoğu, Batı, Mısır, Türkiye, Askeri Darbe, 15 Temmuz

ABSTRACT

The civil revolt started in 25 January 2011 in Egypt and continued 3 weeks caused to resignation of the president Husnu Mubarak in 11 February. Soon after, the candidate of Muslim Brothers Mohammad Morsi won officially the presidential elections that done in 23-24 May in 2012, but one year later he was overthrown by military in 03 July in 2013. The similar coup attempt against the President-elected was in Turkey in 15 July 2016, but unlike in Egypt could not succeeded in Turkey.

* Dr. Öğretim Görevlisi, Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Sakarya, E-mail: zbguney@sakarya.edu.tr.

In this article we will examine the articles and news in European and Middle Eastern newspapers and web sites that compared the both military coups in Egypt and Turkey in order to uncover the orient of community's superior mind in that countries against the concept of military coups and to bring the light over those countries' democratic attitude. By presenting Middle East and West countries' comparison the aim is to contribute and serve to the target and expectations of Turkish foreign and national policy.

Keywords: Middle East, West, Egypt, Turkey, Military Coup, 15 July.

Giriş

Hasan el-Benna'nın 1928 yılında kurduğu Müslüman Kardeşler Cemaati'ni Mısır siyasetine yön verici olarak görme isteği ölümünden altmış küsur yıl sonra 2012 yılında gerçekleşmiş ve ilk defa bir İhvan mensubu Mısır'da seçilmiş bir cumhurbaşkanı olarak iktidarın başına geçmiştir. Benzer İslami gaye ve hedef içinde olan Ak Parti'nin 2002 yılında tek başına iktidara gelmesinin, İhvan'ın bu siyasi başarıyı elde etmesinde itici bir güç ve umut ışığı olduğunu söylemek abartı olmayacaktır. Zira, Ak Parti hükümeti sadece Mısır İhvan'ını değil, Ortadoğu coğrafyasındaki neredeyse bütün İslami siyasi partilerin elde etmek istediği ancak henüz muvaffak olamadığı 'vatanın geleceğinde karar alıcı ve yön verici olma' hedefini gerçekleştiren ve siyasi İslam'ın demokratik gelenek içinde yer edinme mücadelesini kazanan ilk siyasi parti olma sıfatını taşımaktadır.

Katı bir seküler siyasi geleneğe sahip olan Türkiye'de Ak Parti gibi muhafazakâr ve dindar bir partinin azınlığın çoğunluğa uygulamaya çalıştığı bu geleneği yıkarak, toplumun bastırılmış ya da görmezden gelinmeye çalışılmış kültürünü ve dini değerlerini yeniden ihya edip hayata geçirmeye çalışması, özellikle Arap Baharı sürecinde Türkiye örneğinin bölge halkları için güçlü bir model olmasına sebep olmuştur. Partinin kurucusu ve başkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın karizmatik liderlik vasfına sahip olmasının yanı sıra, Ortadoğu halklarının ihtiyacı olan "güvenilir lider" beklentisine mazhar olması zannediyoruz ki, Türkiye'deki darbe girişiminde muhalif görüşteki gurupların dahi onun komutanlığı ve yönlendirmesi altına girerek darbeye karşı ölüm pahasına direniş göstermelerine vesile olmuştur.

Mısır'daki Arap Baharı'nın ardından 2012 yılında ilk defa seçimle başa gelen İhvan hükümeti her ne kadar Mısır'ın ilk İslami hükümeti olma sıfatını taşısa da, cumhurbaşkanlığı koltuğuna oturan Mursi'nin siyaseten naif bir kişiliğe sahip olması ve yeterince tecrübeli olmaması darbe karşısında kolay lokma olmasına neden olmuştur.

Muhafazakârlık haricinde birbiriyle tecrübe, birikim, altyapı ve donanım açısından mukayesenin yapılmasının yanlış olacağı bu iki liderin dörder yıl arayla askeri darbeye maruz kalmaları siyaset bilimcilerin yanı sıra, birçok medya kuruluşlarının dikkatlerini çekmiştir. Zira her iki darbe de uzun yıllar boyunca laik hükümetlerin ardından iktidar olmayı başarmış muhafazakâr kimliğe sahip meşru

hükümete karşı yapılmıştır. Ancak, Mısır darbesine Batı ve birçok İslam ülkesi sesini çıkarmayarak hatta bu askeri kalkışmayı “demokrasinin geri kazanıldığı” bir *devrim* olarak niteleyip, “demokrasi sınırlarını çiğneyen hiçbir meşru hükümet meşru sayılamaz” gerekçesiyle delillendirirken (Fisher, Black, Mâhir, 2013, 2013, 2015) bu ülkeler Türkiye örneğinde yorumsuz ve sessiz bekleyişin ardından belki kerhen belki konjonktür gereği bu askeri kalkışmayı *darbe* olarak nitelemeye mecbur kalmışlardır.

Darbeci general Sisi'nin meşru seçimlerle başa gelmiş cumhurbaşkanı Mursi taraftarlarından binlercesini öldürmesi dünya basınında iç hesaplaşmaya ya da onu destekleyenlerin nefsi müdafaasına neden olmuş, aylarca “devrim miydi yoksa darbe mi” tartışmaları devam etmiştir. Ancak, bu tartışmaya Türkiye'deki başarısız askeri darbe girişimi son noktayı koyarak Mısır'daki darbeyi devrim olarak okuyanların dahi bir önceki yazılarına atıf ya da düzeltme yapmadan ironik bir tutum sergileyerek her iki kalkışmayı “darbe” adı altında mukayese etmelerine neden olmuştur.

Bu çalışmada, Ortadoğu ve Batı mediasında yer alan her iki darbenin mukayesesine yönelik çalışmaları incelenerek, Türkiye'ye yönelik algı mühendisliğinin nabızı tutulmaya çalışılmıştır. Aynı zamanda bu ülkelerin demokrasiye yönelik tutum ve bakışlarına ışık tutularak, Mısır örneğinin aksine Türkiye milli seferberliğinin başarılı olmasındaki kilit noktaları uluslararası kamuoyunun gözüyle ve kriterleriyle ele almaya çalışılmıştır.

Türkiye ve Mısır darbelerini karşılaştıran her hangi bir akademik araştırma Türkiye'de yapılmamıştır. Bu çalışma özellikle Arap basınına birinci elden okuyarak Türkiye'ye olduğu gibi aktarmayı hedeflemektedir. Zira basın taraması yaparken gözlemlediğimiz en önemli nokta, örneğin *al-Jazeera* gibi Arap basın kuruluşlarının birkaç dilde yayın yapmasına rağmen Arapça yayınlarında çıkan haber ya da analizlerin diğer dillerde yapılan yayınlarında yer almaması hususudur. Bu farklılık, yayın yapılan dilin ülkesine yönelik filtre ve sansürlerin oluşturularak algıları yönetmeye yönelik bilinçli bir stratejinin ürünü olduğunu ispatlamaktadır ki elinizdeki bu çalışma her ülkenin kendi ana dilinde yapılan yayınları inceleyerek bunun önüne geçmeye çalışmıştır. Ortadoğu mediasında yer alan haberlerin ve yorumların taranması muhalif ya da devlet yanlısı basın olması gözetmeksizin o ülkelerin ileri gelen ya da en çok okunan dijital medya olması kriteri göz önünde bulundurularak yapılmıştır. Birkaç istisna dışında her iki darbenin mukayesesi genellikle belli başlı medya kuruluşlarında yazan köşe yazarlarının analizlerinde yer almıştır. Ancak, makalede ele alınan yorum ve analizler ait oldukları hükümetlerin resmi medya kuruluşlarının internet sitelerinde resmi olarak yayımlandıkları için yapılan bu mukayeselerin aynı zamanda o hükümetlerin de resmi görüşüdür. Özellikle krallıklar tarafından yönetilen Körfez ülkelerinde yer alan resmi medya kuruluşlarının hemen hemen tamamı hükümetin güdümünde kuruluşlardır ve hükümetin resmi görüşünü yansıtmaktadır.

Bu çalışma ana dilde yayın yapan medya kuruluşlarının arasından sadece Arapça, Farsça ve İngilizce dilinde olanlarını ele almış ve sıralaması yapılırken herhangi bir öncelik ya da üstünlük gözetmeksizin okuyucuya sunulmaya çalışılmıştır. Çalışmada Ortadoğu dünyasındaki belli başlı medya kuruluşları sırasıyla Katar, Körfez Birliği, Mısır, Suriye, Filistin, Libya, Tunus, Mısır, Cezayir, İran ve ileri gelen Arap gazetecilerin ortak çıkardığı birkaç gazetede yer alan belli başlı analiz ve haberler kaleme alınmıştır. Batı basını taranırken de aynı kriter göz önünde bulundurularak dünya basınına yönlendiren belli başlı Batı haber ajanslarının sadece ana dilleri İngilizce dilinde yayın yapanları incelenerek orada yer alan makale ve yazılar ele alınmıştır. Bunlar sırasıyla Amerika Birleşik Devletleri, Birleşmiş Milletler medyası, İngiltere, Avrupa Birliği medyası ve Avrupa’da yaşayan Arap kökenli Avrupalı gazetecilerin yayınlarıdır.

Belli başlı medya kuruluşları taranırken makalenin kısıtlılığı açısından hepsinde geçen analizleri ve haberleri ele almak mümkün olmamıştır. Dolayısıyla bu çalışmada Ortadoğu ve Batı dünyasında sadece ileri gelen belli başlı medya kuruluşlarındaki en tanınmış ve yazıları takip edilen gazeteci ve siyaset bilimcilerin yazıları ele alınmıştır. Bazı ülkelerde örneğin Suudi Arabistan, Irak ve Ürdün gibi ülkelerin medya kuruluşlarında bu karşılaştırmaya gidilmediği için makalede yer almamıştır. Bunun yanı sıra, örneğin Suriye hükümetine bağlı medya kuruluşlarında da bu husus ele alınmamasına rağmen, hükümete muhalif grupların medyasında bu karşılaştırılmaya gidilmiştir. Bu çalışmada ele alınan analizler yayımlandığı medya kuruluşuna ait analizlerdir ve çevirisi yapılırken hiçbir ekleme ya da çıkarma yapmadan olduğu gibi aktarılmaya özen gösterilmiştir. Makalenin kısıtlılığı açısından da özetlenerek ve belli başlı maddeleri ele alınarak aktarılmıştır.

Ortadoğu Medya Kuruluşları Tarafından Yapılan Mukayeseler

Katar

Ortadoğu’nun en büyük haber sitesi olan Katar hükümetine bağlı *al-Jazeera*’da iki darbeye yönelik ayrı ayrı yazı kaleme alınmıştır. Ancak, Mısır darbesi 2013 yılında olmasına rağmen *al-Jazeera* haber sitesinin Mısır darbesi hakkındaki yazıyı Türkiye darbe girişiminden iki hafta önce kaleme alması dikkat çekicidir. Bir başka dikkat çeken husus, bu haber sitesinde darbeden bir iki ay öncede askeri darbeleri kaleme alan hareketlilik (al-Jazeera, 2016). Özellikle sitede yer alan Horşid Deli’nin darbeden iki ay önce kaleme aldığı ve darbeci askerle muhafazakar İslamcılar arasındaki çatışmanın Ak Parti hükümetiyle birlikte tırmanışa geçtiğini dile getirmesi oldukça dikkat çekicidir. Zira yazısı darbeden iki ay önce Türkiye’deki darbeleri detaylı bir şekilde ele almasının yanı sıra, bu darbeleri laik düzenin korunması için yapılmış meşru bir eylem olarak görmektedir. Yazısında İslamcılarla laikler arasındaki çatışmanın Osmanlı’yı darbe ile deviren Jön Türklerle başladığını ve cumhuriyet tarihi boyunca da İslamcıların ufak bir kıpırdanmasında laik düzenin koruyucusu olan ordunun harekete geçerek buna engel olduğunu ancak Ak Parti hükümetleriyle birlikte dengelerin tersine döndüğünü ifade etmiştir. Özellikle 2016 yılının başlarından itibaren Batı’nın “Türkiye’de darbe

olacak” sözlerinin ardından meclis başkanı İsmail Kahraman’ın Nisan 2016 tarihinde “dini anayasadan korkmamalıyız” sözlerini laikliğe karşı Ak Parti tarafından yapılan “yumuşak darbe” olarak nitelemiştir (Delî, 2016).

Bu haber sitesi ile ilgili bir diğer dikkat çeken husus ise, Arap haber sitelerinde her iki ülkedeki darbenin mukayesesini Arap uzmanlar yaparken, *al-Jazeera*’da İsraili akademisyen Yaron Friedman’ın mukayesesine yer verilmesi olmuştur. Alıntı olan bu mukayese İsrail’in haber sitesi Ynet News’da yayınlanmış, *al-Jazeera* bunu Arapça’ya tercüme ederek bir daha yayınlamıştır. Ortadoğu uzmanı Yaron Friedman’ın kaleme aldığı makalede, Mısır ve Türkiye darbesinin en önemli ortak noktasının, her iki darbenin de İslami ideolojiye sahip hükümetlere karşı yapılması olduğu ifade edilmiştir. Erdoğan’ın Mursi gibi devrilmekten endişe duyduğunu dile getiren Friedman, Mısır’daki meşru hükümetin darbeciler tarafından devrilmesine bütün dünyanın seyirci kalmasının Erdoğan’ın en büyük kabusu olduğunu ve bunun için kendisine karşı yapılacak olan darbeye hazırlık yapmasının muhtemel olduğunu dile getirmiştir. Diğer yandan, Mısır’da büyük çaplı ve iyi planlanmış olan darbe aynı zamanda bütün ordunun katıldığı bir organizasyonla yapılmıştır. Türkiye’de ise kötü bir planla, az sayıda asker ve birkaç tank ve helikopterle yapılmaya çalışıldığı için başarısız olmuştur. Ona göre, Türkiye halkı darbelere karşı bir halk olmasına rağmen, Mısır’daki halk darbe yanlısıdır. Dolayısıyla Sisi’nin darbesi büyük bir halk kitlesi tarafından desteklenmiştir.

Ona göre, Erdoğan Türkiye ekonomisini daha önce Cumhuriyet tarihinde görülmemiş bir seviyeye getirmişken, İhvan hükümeti zaten çok kötü bir şekilde devraldığı ekonomiyle baş edemediği gibi bir yıl gibi kısa bir süre sonra hiçbir ıslahata fırsat bulamadan devrilmiştir. Erdoğan’ın hiçbir zaman İsrail sevicisi olmayacağını bildiklerini ifade eden Friedman, Gazze’ye büyük insani yardımları başlatan Müslüman lider olmasına rağmen en azından Gazze’ye silah sokan Hizbullah’dan daha az tehlikeli olduğu için kendisinin de isteği doğrultusunda iktisadi ilişkilerin yürütülebileceğini ön görmüş, İsrail hükümetinin her zaman zoraki ve mecburen Erdoğan hükümetini desteklediğine değinmiştir (Friedman, 2016).

Katar’ın hükümete bağlı gazetelerinden bir diğeri olan *al-Wasat News* gazetesinin ileri gelen köşe yazarlarından Rıda es-Semâk’i birkaç güne yaydığı Türkiye darbesi yazısında oldukça negatif söylemlerle Türkiye darbesinin başarısız olmasına ağıt yakar gibidir. Ona göre her ne kadar halkçı bir metod izlese de totaliter bir rejimle Erdoğanlaşan Türkiye’deki İslamcı kesim ezici bir güçle Türkiye siyasetinde karar alıcı mevkilere gelmiştir. Darbe sonrası yüzlerce kişinin tutuklanmasına tepki gösteren yazar, Ak Parti hükümetinin sanki laiklik avına çıkmak için darbenin olmasına bilerek fırsat verdiğini ifade etmiştir. Batı’nın siyasi İslam’dan korktuğu için ilk başlardan itibaren Erdoğan’ı bölgedeki ılımlı İslam projesi için desteklediğini ancak ava giderken avlandığını ifade etmiş, Ak Parti hükümetinin laikçi sistemin içinde Erdoğancı bir sistemi ortaya koyarak Batı’ya ters köşe yaptığını esef dolu ifadeleriyle izah etmiştir.

Makalesi, Ak Parti'nin başarısını sinsiliğe ve kurnazlığa bağlayan ve ona engel olamadığı için adeta Batı'ya sitem içeren bir açık mektup gibidir. Açıkçası, Semâk gibi Körfez gazeteci ve siyaset bilimcilerinden Amerika ya da Batı'ya gönderilen bazen sitem dolu bazen de bölgede Batı hakimiyetini arzulayan buna benzer Türk-Batı düşmanlığını kışkırtıcı yazılara 15 Temmuz darbe girişiminden sonra bir iki hafta boyunca rastlanması tesadüf değildir. Zira, Türkiye hükümetinin Suriye savaşında bölge istikrarına yönelik askeri ve siyasi adımlar attığında da Körfez ülkelerinin hemen hemen tamamından bu dozda eleştiriler olmuştur. Türkiye'nin ilerlemesine duyulan öfke her zaman kendini dış politika platformlarında resmi olarak ifade etmese de, hatta bu bazen dış işlerimize gönderilen “demokratikleşme yolunda Türkiye'nin yanınızdayız” ifadeleriyle süslenerek gerçek niyet ve temenniler saklanmaya çalışılsa da, bu hükümlere ait ya da ona yakın medya kuruluşlarında yer alan bazen subliminal bazen de bu makalede olduğu gibi üstü örtülü çığlık şeklinde dile getirilerek Türkiye aleyhine kamuoyu oluşturulmaya çalışılmaktadır. Bu makaleden önce kaleme aldığımız bir önceki makalemiz bunu detaylı bir şekilde ele almıştır¹.

Rıda es-Semâki, bu makalesini takip eden ikinci makalesinde, darbenin başarısız olmasının Mısır hükümetlerinin aksine Ak Parti hükümetinin reddedilemez başarısının altında yatan nedenin oldukça zekice planlanmış ancak tarihi sürecinde kendisine yardımcı olmasından kaynaklanan bir şans ile başardığını dile getirmiştir. Ona göre, Ak Parti her ne kadar hayır işlerine ağırlık vererek fakir kesimlere yönelik projeleriyle ün yapsa da, gücünü daha çok muhafazakâr elit kesimden ve zengin burjuva tabakasından almaktadır.

Bu sözlerinin ardından Türkiye'nin Ak Parti döneminde ne Osmanlı örneğindeki Batılılaşmaya ne de tam anlamıyla bir modernleşme olmasa dahi Atatürk döneminde cüzi bile olsa elde edilen modernleşme başarısına ulaşamayacağını dile getirerek oldukça olumsuz ve umutsuz bir tablo çizmiştir. Zira ona göre “İslamcı Elitler” olan ve burjuva kesiminden oluşan Erdoğan hükümeti Türkiye'deki laik kesimin yanı sıra diğer muhalif kesimleri de kucaklayamayacağı için bundan doğacak krizleri de yönetemeyerek ülkeyi bundan sonraki yıllarda karanlık bir tünele sokarak geriye döndürecektir (es-Semâki, 2016).

Körfez Birliği ülkelerinin liberal gazetecilerinin çıkardığı *Ra'yu'l-yevm* genel müdürü Abdulbari Atvan Mısır darbesinin Suudi Arabistan, Kuveyt ve Birleşik Arap Emirlikleri tarafından 20 milyar dolarlık bir bütçe ayrılarak desteklendiğini ve buna ilaveten Katar'ın her ne kadar darbecilere karşı halkı

¹ 15 Temmuz darbe sonrası Körfez ülkelerinin kral ve başkanlarının resmi olarak Türkiye'nin yanında olduklarına dair verilen mesajların aksine, onlara ait resmi medya kuruluşlarının haber ve köşe yazılarında Türkiye aleyhine haber ve yazılar olmuş, özellikle Batı-Türkiye çatışmasını arzularcı makaleler kaleme alınmıştır. Bu yazıları ve haberleri topladığımız makalemiz için lütfen bkz. Zehra Betül Güney, “15 Temmuz Darbe Girişiminin Ortadoğu Medyasındaki Algısı” *Akademik Ortadoğu Dergisi*, Volume 11, No 1, Kasım 2016, ss:1-27.

desteklediği bilirse de Mısır hükümetine 7 milyar dolarlık desteğini darbenin ardından çekmediğini hatta petrol yardımlarını da devam ettirdiğini ifade etmiştir. Erdoğan'ın Körfez ülkelerinin yaptığı bu yandaşlığa susmadığını ve aralarında iyi bir dostluk bağı olsa da Mısır darbesinin yanında duran bu ülkelerle dostluğunu hiçe sayarak onlarla olan ilişkilerini askıya aldığı dile getirmiştir. Erdoğan'ın Mısır darbesinde Körfez liderlerine karşı aldığı bu duruşunu ülkenin ekonomik çıkarlarına ters düşse dahi hiç bozmadığını ve bu ülkelerin liderlerinin kendisini arayarak vazgeçirmeye çalışmaları dahi muvaffak olamadıkları gibi Erdoğan'ın hışmına uğrayarak uluslararası platformlarda rezil olduklarını ifade etmiştir.

Erdoğan'ın bu tutumu nasıl doğalsa, demokratik açılımlara kapalı olan despot ve toleranssız Körfez ülkelerinin askeri darbeleri desteklemesinin de o kadar doğal bir reaksiyon olduğunu ifade eden Atvan, Türkiye darbesinin ardından halkın elinin ve demokratik sürecin daha da güçleneceği ve hükümet, ordu ve halk arasındaki bir asıra yakın soğukluğun da ortadan kalkacağı tahmininde bulunmuştur. Atvan'a göre, darbe girişimi Mısır'ı nasıl ki Batı'ya yöneltmiştir, Türkiye'yi de Rusya'ya yöneltecektir. Bu darbenin başarısız olması ve halkın güçlü çıkması şüphesiz aynı zamanda birçok despot Arap yönetimlerine karşı da tehdit unsuru olacağı için, Türkiye'de darbe sonrası inşa edilecek olan demokrasinin hiçbir zaman ne Mısır'daki askeri cunta yönetimiyle ne de NATO ve Batı destekli askeri müdahaleli demokrasi ile aynı olmayacağını bunun Türkiye'nin siyasi ve tarihi dokusuna uygun bir yapıda olacağını savunmuştur (Atvân, 2017)².

Bir diğer Körfez medyasının ileri gelenlerinden olan al-*Araby*'ye göre Mısır darbesi ile Türkiye darbesi arasındaki en önemli fark, Mısır ve Türkiye örneğindeki halk dokusunun aynı olmadığıdır. Bunun yanı sıra, Mısır'da Mursi dönemi dahil bütün dönemlerde ekonomik kriz yaşanırken, Erdoğan dönemindeki ciddi ekonomik sıçrayışın ve sağlık sektöründeki kalkınmanın dikkat çekiciliğine değinilmiştir. İngiltere'de güvenlik konusunda uzman olan Ömer Aşur ile söyleşi yapan kanal, Aşur'un Türkiye'deki demokratik olgunluğun Mısır'da hiçbir zaman zemin bulmadığını bunun da darbelerdeki farkı ortaya çıkardığını belirttiğini aktarmıştır. Aşura göre, Mısır'daki muhalefet partiler ülke çıkarlarına ters düşmesine rağmen darbecileri desteklerken, Türkiye'deki liberal, seküler, laik ve solcu partilerin tamamı Erdoğan'a karşı aşırı muhalefet içinde olmalarına rağmen darbenin karşısında durmakta bir an bile tereddüt etmemişlerdir. Bu da darbe girişiminin başarısız olmasındaki en önemli faktörlerden biridir (al-Araby, 2016).

Bir çok liberal görüşlü Arap gazetecilerin bir araya gelerek kurduğu *Noonpost* yazarlarından Usame er-Reşîdî, Arap mediasında bazılarının Türkiye ve Mısır darbesini yanlış değerlendirdiğini savunarak buna reddiye niteliğinde bir yazı

² “Türk tipi demokrasiyi uygun bulmuyorum, ancak Amerikan tipi demokrasi ve parlamenter sistemi uygun buluyorum” diyen eski cumhurbaşkanı Abdullah Gül'ün bu sözlerine şiddetli bir Erdoğan düşmanı ve İran yanlısı olan Atvan'ın bu cümleleri adeta cevap niteliğindedir. Abdullah Gül'ün sözleri için bkz. <https://www.youtube.com/watch?v=tDWELfXJJiw>, 30.03.2017.

hazırlamıştır. Ancak er-Reşîdî'nin hedefinde bu sefer, ne darbecileri ne de meşru hükümeti desteklemediğini savunan tarafsızlar vardır ve onları bu tutumlarından ötürü kendi içlerinde çelişki yaşamakla suçlamıştır. Veba hastalığına benzetilen Türkiye'deki darbeciler ile kolera hastalığına benzetilen Erdoğan hükümeti arasında halkın tercih yapmak zorunda bırakılmasına değinen bu tarafsızların; ya da İhvan, Erdoğan ve darbeciler arasındaki seçimi firavunlar arasında seçim yapmak zorunda kalmak olarak niteleyen bu kararsızların talihsiz bir tespit yaptıklarına değinmiştir. Mursi'nin Erdoğan'a benzetilmesinin daha gerçekçi bir yaklaşım olmadığına değinen er-Reşîdî, Mısır ve Türkiye'deki darbecilerin demokratik yollarla seçilmiş meşru bir hükümeti barbarca devirmeye kalkışmanın tarafsızlıkla değerlendirilmesinin kavram literatürü açısından yanlış olduğunu savunmuştur. Erdoğan'ın ya da Mursi'nin demokratik seçimlerle değil de darbe ile ve zorba yöntemlerle hükümeti ele geçirmesi halinde bu tarafsız ve kararsızların aynı tutum içinde olmayacaklarını ifade ederek bu kişilerin akli selim düşünmediğini hatta münafıklık sıfatlarıyla vasıflandıklarını savunmuştur. Zira bu kişilerin Mısır darbesinde Sisi'yi desteklediklerinin bu kişilerin eski yazılarıyla sabit olduğunu dile getirerek, Türkiye darbesinde de tarafsız olanların aslında riyakarlık yaptıklarını ve darbeyi destekleyenlerden daha tehlikeli olduklarını ifade etmiştir (er-Reşîdî, 2016).

Mısır

Mısır'ın ileri gelen liberal medya kuruluşu olan *Rassd* haber sitesinde Mısır'daki darbenin başarılı olmasının en önemli nedenlerinden birisinin halkın ikiye bölünmesi ve Mursi yanlılarının da korkak ve tereddütlü davranıp belirli bir strateji olmadan direndiği için geri püskürtülmesinin kolay olduğu belirtilmiştir. Türkiye örneğinde ise, muhalefet olsun hükümet yanlısı olsun bütün halkın tereddütsüz bir şekilde tankların önüne yattığı ve üstlerine yağın kurşunlara rağmen askerlerin üstlerine yürümekte tereddüt yaşamadıkları belirtilmiştir. Habere göre, Mısır'daki darbe laiklerden, Ezher'den ve bütün partilerden tam destek almasına rağmen, Türkiye'deki darbecileri destekleyen bir tane parti ya da gurup olmamıştır. Bunun yanı sıra, Mısır'daki medya kuruluşlarının hemen hemen tamamı darbecilerin yanında saf tutarken, Türkiye'de hükümete şiddetli muhalefet gösteren medya kuruluşları dahi darbe anında hükümetin yanında yer almış ve Erdoğan'ın halkla buluşmasını sağlamıştır. Bir diğer en önemli ayrışma, Mısır'daki örnekte cumhurbaşkanı Mursi darbeciler tarafından darbenin yapıldığı dakikalarda gözaltına alınırken, Erdoğan'a ise ulaşılabilmesi darbenin gücünü kıran en önemli unsur olmuştur. Mısır'daki darbeyi daha ilk dakikalardan itibaren Suudi Arabistan, Birleşik Arap Emirlikleri, Kuveyt ve birçok Arap ülkesi desteklerken, bu ülkeler Türkiye'deki darbeye karşı tutumlarını hemen ilk dakikalarda olmasa da ilerleyen günlerde ortaya koymuşlardır. Darbeyi destekleyici her herhangi bir uluslararası açıklamanın gelmemesi de darbecilerin güçsüz ve desteksiz kalmasına neden olmuştur(*Rassd*, 2016).

Mısır'ın ileri gelen gazetelerinden *Sasapost*'un köşe yazarlarından Eymen Huveyra'nın yazısında ise, 1445 tarihinde Yeni Çeri askerlerinin ayaklanmalarından 1913'teki Osmanlı padişahını deviren ve daha sonra 1997'ye kadar seri askeri

darbelere maruz kalan Türk toplumunun bu darbelere tarih boyunca alışık olduğu dile getirilmiştir. Huveyra'ya göre, Cumhuriyet tarihi dahi bu eski gelenekten nasibini almış askeri darbelerle doludur. Ancak işin ilginç yanı, Türkiye'de bunlara darbe denirken, Mısır örneklerinde bunlara devrim denmektedir. Mısır darbe kavramıyla Türkiye darbe kavramları dahi çıkış noktası ve bakış açısı itibarıyla birbirinden büyük farklar arz etmektedir. Zira Mısır uzun yıllar farklı uyruktan sultanlar ve Hidivlerle yönetilmiş, ya da asırlarca sömürü altında kalmıştır. Bu sömürüye ve krallıklara başkaldıran halk bu yüzden Mehmet Ali Paşa gibi yabancı uyruklu asker olsa dahi desteklemiş ve yaptıkları darbeyi devrim olarak görmüştür. Diğer yandan Mısır'da demokrasi sistemi de hiçbir devrim öncesi ya da sonrası hayata geçmemiştir. Seçilmiş bir hükümet olan Mursi döneminde dahi demokrasi yaşanmamış ve hissedilmemiştir. Türkiye örneğinde ise demokratik hakların cumhuriyet dönemiyle elde edildiğini ancak askeri darbelerin her zaman demokrasiyi sekteye uğratmak için yapıldığını dile getiren Huveyra, Türkiye'de evrensel anlamda demokrasinin ilk defa Erdoğan hükümeti döneminde yaşandığını ancak bu demokrasi yaşanana kadar Türk halkının birçok bedel ödediğini ifade etmiştir. Ona göre, Mısır'da böyle bir demokratik tecrübeden hiç geçilmemiştir ki demokrasinin yokluğunda kıymeti ya da değeri bilinmiş olsun. Kavramların bile aynı olmadığı iki ülke arasında Mısır'da siyasi genetiğin ve halkın olgunluk seviyesinin de farklı olacağını dile getiren yazar, bu iki darbenin birbiriyle çıkış noktasında ayrıştığını savunmuştur. Huveyra yazısını şu anlamlı sorularla taçlandırmıştır; " Güçlü siyasi bir gelenekten gelen ve neredeyse bütün hayatı siyaset üzerine tesis edilmiş Erdoğan ile siyasi geçmişi 1 yıl ile sınırlı olan Mursi nasıl eşit olacaktır? 6 saatte darbeyi bitiren Türkiye halkı ile Arap Baharı'nın üzerinden 3 yıl geçmesine rağmen demokrasi ve özgürlük adına bir arpa yolu yol alamayan Mısır halkı bir olur mu? Tarih kaynaklarında ve okul kitaplarında bile darbeye darbe demeyi başarabilmiş Türk toplumunun karşısında, darbeleri devrim olarak okuyan Mısır halkı aynı zeka, tecrübe ve algıya sahip olabilir mi?"(Huveyra, 2016).

Suriye

Suriye'nin ileri gelen düşünür ve siyaset bilimcilerinden olan Muvaffak Mustafa es-Sibâî'nin yazısında Türkiye darbesinin bertaraf edilmesinde İlahi gücün önemine vurgu yapılmıştır. Erdoğan'ın imanlı ve adil bir hükümdar olmasının Allah'ın onu Hz. İbrahim'i ateşten, Hz. Musa'yı Firavun'dan, Hz. Muhammed'i de Müşriklerin ölüm planlarından kurtarmasına benzetmiştir. Erdoğan'ın Osmanlı torunu olduğunu ve tıpkı onlar gibi tek endişesinin İslamiyet'i hakim kılmak ve bir sistem olarak geliştirmek olduğuna dikkatleri çekerek, tıpkı atası olan Osmanlı sultanları gibi cömert duruşunu göstererek Suriye mültecilerine sahip çıkması ve zulme karşı direniş göstermesi sayesinde İlahi adaletin devreye girerek onu olası tehlike ve tehditlerden koruduğunu dile getirmiştir. Bu yüzden Türkiye'deki askeri darbenin başarısız olmasının en önemli etkenlerinin başında İlahi lütuf ve adaletin olduğuna vurgu yapılmıştır. Bunun yanı sıra, çok geçmeden medya aracılığı ile halka hitap etmesini ve onları darbecilere karşı direniş ve karşı koymaya davet

etmesi darbeyi sekteye uğratan en önemli unsur olarak görülmüştür. Ona göre bu durum Mısır örneğinde böyle olmamış, Mursi darbenin ilk dakikalarından itibaren yakalanarak hapse atılmıştır. Gece yapılan darbelerde halkın buna karşı koymasının mümkün olmamasına karşılık Türkiye darbesinin akşamın ilk saatlerinde olması halkın karşı koymasına olanak vermiştir.

Türkiye'deki darbenin başarısız olmasının üçüncü nedeni, darbecilerin tereddütlü ve halka nazaran daha korkak hareket etmesi olmuştur. Sisi'nin ordusu ise daha kararlı davranmıştır. Mursi'nin bu girişimlerin karşısında korkakça ve zayıf davranması onun darbeye yenik düşmesine neden olan etkenlerin başında gelmektedir. Bunun yanı sıra, Erdoğan'ın güçlü ve karizmatik kişiliği ve mescitlerden okunan ezanlar ve selalar da halkın dini duygularını ve hamasetini harekete geçirerek korkusuzca hareket etmelerinde büyük bir itici güç ve cesaret kaynağı olmuştur. Üstelik bu çağrıya halkın bütün kesimleri, laik olsun Kürt olsun Türk olsun aynı şekilde katılmıştır. Mısır örneğinde ise halkın sadece bir kısmı Mursi'nin yanında durmuş, ancak büyük bir kesimi, hatta muhafazakâr kesimden bile Ezher dahil laiklerle ve diğer liberal muhalif kesimle birlikte darbeci askerinin yanında olduklarını darbenin ilk saatlerinden itibaren göstermişlerdir.

Bu makalede öne çıkan başka bir ayrışma ise, Türk halkının savaşçı ve direnişçi bir yapıya sahip olmasına karşılık, Mısır halkının daha korkak, ezilebilir ve safdillik derecesinde basit bir kafa yapısına sahip olmasının ordunun onu ezmekte daha cesaretli ve daha başarılı olmasına imkan verdiği ifade edilmiştir. Makaleye göre, Mısırlılar Türkler gibi pratik zekaya sahip olmamasının yanı sıra, tarih boyunca oldukça karmaşık ve tutarsız bir tutum sergileme eğilimine sahip olmuşlardır. Örneğin, bir yandan 25 Ocak'ta Hüsnü Mübarek'in askeri vesayetini ve hakimiyetini yıkmak için Mısırlılar meydanlara inerken, başka bir sefer de Mursi hükümetini yıkmak ve askeri yapıya geri dönmek için inmişlerdir. Mübarek döneminde Mısır'dan uzaklaştırılan birçok elit ve düşünür Mübarek'in askeri vesayetinin devrilmesini arzularken, Mursi döneminde daha özgür olmalarına rağmen askeri vesayeti Mursi'nin İhvacılığına tercih etmiş ve darbeyi desteklemişlerdir. Bu tür çelişkili tutum ve ahmakane kafa yapısının Türkiye'de olmadığını belirten yazar, halkın laikleri olsun liberalleri olsun muhalif olsalar dahi Erdoğan hükümetini vatan çıkarları için askeri vesayete tercih ederek darbeye hep birlikte karşı koyduklarını belirtmiştir.

Es-Sibâ'î'ye göre bu çelişkili ve tutarsız tutum Mursi'nin kendisinde bile zuhur etmiş, Mursi Sisi'nin İhvan hükümetine olan düşmanlığını bile bile hükümetin başına geçer geçmez onu Mısır silahlı kuvvetlerinin başına getirmiş ve onu her fırsatta överek Mısır'ın en büyük dayanağı olduğunu ifade etmiştir³. Halbuki,

³ Mursi'nin Sisi'yi ve orduyu öven ve ordunun hükümetin de üstünde rolü ve önemi olduğuna vurgu yapan açıklamaları için lütfen bkz. <https://www.youtube.com/watch?v=mbwbKsi-25I>, <https://www.youtube.com/watch?v=2RGZIJT7BqM>.

Erdoğan'ın son dönemde yaptığı en önemli adımlardan birisi askeri nüfuzu siyasetten uzaklaştırmaya ve hükümetin üstündeki gücünü azaltmaya yönelik ciddi icraatlar içine girmiştir. Bu da Mursi'nin askerinin karşısında yenik düşmesine neden olmuştur (es-Sibâ'î, 2016).

Filistin

Filistinli gazeteci Muhammed Ayeş, *al-Quds* adlı haber sitesinde kaleme aldığı makalede Türkiye'deki darbenin başarısız olmasını ordunun Erdoğan'ın istihbaratını hafife alması olarak görmüştür. Bunun yanı sıra makaleye göre Erdoğan'ın kendisine bağlı timleri, polisleri ve güvenlik güçlerinin sağladığı istihbarat sayesinde yapılmak istenen darbeden çok kısa süre önce haberi olmuş ve önlem almıştır. Ordunun bile tamamına hakim olmayan darbecilere en büyük direnişi yine ordudaki darbe karşıtı timler karşılık vermiştir. Mısır'daki mevkidaşı Mursi ise bütün bu teşkilat, alt yapı ve donanıma sahip olmamasının yanı sıra ordunun tamamına hakim olan Sisi'nin karşısında savunmasız ve kırılğan kalmıştır. Siyasi tecrübesi de genç yaşlarında mutfaktan yetişmiş Erdoğan'dan daha zayıf ve acemi denecek kadar toydur. Bunun yanı sıra, Erdoğan hükümetinin yıllara meydan okuyan siyasi nüfuzunun aksine Mursi'nin İhvan nüfuzu hükümetin başında olmasına rağmen sığıntı bir misafir gibi kalmış, Mübarek rejiminin kök salmış hakimiyetine karşı hiçbir müessesede hakimiyet kuramamıştır. Dolayısıyla, darbe olduğu vakit hükümetin hiçbir makamında zaten söz hakkına ve hakimiyetine sahip olmayan İhvanı alaşağı etmek çok kolay olmuştur.

Makaleye göre, Türkiye'deki darbenin başarılı olmasının en önemli sebeplerinden bir diğerinin de Erdoğan'ın getirmiş olduğu sisteme karşı bazı kesimler her ne kadar muhalefet ediyor gibi görünse de darbe esnasında bilinçaltında gizli olan memnuniyet ve kabullenme ortaya çıkarak herkesi darbenin karşısında tek bir çatı altında toplaması olmuştur. Erdoğan'ın büyük bir halk kitlesi tarafından *Türkiye siyasetinin müceddidi* olarak görüldüğü ifade edilmiştir. Ancak, Erdoğan'a muhalif olup, onun aleyhine yıllarca algı operasyonu yapmaya çalışan belirli gurupların dahi, Erdoğan'ın ciddi icraatlarından ötürü ve başarılı bir hükümet modeli ortaya çıkardığı için darbe gecesi sosyal medyadan yaptığı direniş çağrısına icabet etmiştir. Mursi hükümeti ise elbette seçilmiş bir hükümet olmuştur. Ancak herhangi bir başarı ya da ekonomik icraat ortaya koymaya fırsatı olmadığı gibi hükümetin başında kaldığı bir yıl boyunca elle tutulur bir olgun siyaset te sergileyemediği için Batı tarafından da başından beri aleyhine yapılan medya algı operasyonuna yenik düşmesi doğal ve kaçınılmaz bir sonuç olmuştur.

Bu makalede yapılan en önemli tespit ise, darbenin Türkiye'de başarısız olmasının en büyük sebeplerinden birisinin Türkiye muhalefetine her ne kadar AK parti hükümetine laik ve seküler bir düşünce yapısıyla ters düşse dahi hükümetin inşa ettiği ve ülkeye hakim olan demokratik bilinç ve olgunluğun askeri vesayetin

altına yeniden girmemek için bütün kesimleri tek bir çatı altında toplanmasına neden olması gerçeğidir. Mısır'da ise bu olgunluk ve bilinçli bir demokratik alt yapı hiçbir zaman olmadığı için askeri darbeye birçok kesim kucak açmış, hatta onu demokratik bir çözüm olarak görmüştür. Darbenin Türkiye örneğinde başarısız olmasının askeri iradenin bilinçli ve olgun bir milli iradeye baskın gelemeyeceği teorisini ispatladığını ifade eden Ayeş, Türkiye'deki başarısız darbe kalkışmasıyla birlikte bu teorinin hayata geçtiğini ve bunu Erdoğan sayesinde başardıklarını dile getirmiştir (Ayeş, 2016).

Fas

Fas gazetesi *Hesspress*'de yayınlanan analizde ünlü siyaset bilimcisi Ticani Bulavali'ye göre, darbe girişimi Türkiye'de başarılı olsaydı bu Suriye savaşından bölgedeki İslami geleceğe ve bölge dengelerine kadar her şeyi kötü etkileyecekti. Ona göre, Türkiye Atatürkçü laik birikimi ve İslami kimliği arasında oldukça başarılı ve akıllı bir sentez yapmayı başarabilen bölgedeki yegane ülkedir. Erdoğan hükümeti ile birlikte Türkiye toplumu ilk defa kelime anlamıyla sosyal, siyasi ve hukuki adaleti yaşamakta ve toplumun bütün kesiminde hissedilen bir kalkınmanın avantajlarını görmektedir. Türkiye gibi artık güçlenmiş bir ülke artık zayıf bir ülke değildir. Türk halkının milli bilinci ve demokratik alt yapısı artık katı bir laik anlayışa teslim olmayacak bir olgunluğa erişmiş ve dış mihrakların da oyununa gelmeyecek kıvama gelmiştir.

Bulavali'ye göre, Mısır İhvanı ve Türkiye AKP'si arasında birçok müşterek nokta vardır. Bunların en önemlileri ikisinin de ılımlı ve orta yolcu İslamcılar olması ve seçimlerde yaklaşık olarak aynı yüzdeyi alarak meşru bir hükümet kurmalarındır. Ancak birbirine benzer gibi gözükse de, Mısır darbesi ile Türkiye darbe girişimi arasında büyük benzerlikler yoktur. Mısır darbesinin başarılı olmasının arkasında yatan ana neden, öncelikle Mursi'nin temsil ettiği İhvan'ın siyasi tecrübesinin hemen hemen hiç olmamasının yanı sıra, Mübarek döneminin ardından Mursi hükümeti ile birlikte Mısır'ın ilk defa gerçek bir demokratik yapıya geçmesi olmuştur. AKP hükümeti ise siyasi tecrübesine Erbakan ile 70'li yıllarda başlamış 2002 yılında hükümeti devralmasıyla birlikte 14 yıllık bir birikimin getirmiş olduğu kurumsallaşmayla bu tecrübeyi zirveye taşımıştır. Diğer yandan, AKP hükümeti ile birlikte Türk siyasetinde muhafazakâr kesimi kabullenme başlamış ve laik kesimle daha barışçıl yollar takip edilerek laiklik Erdoğan'ın da çabasıyla koruma altına alınmıştır. Bu saygı ve hoşgörü geleneğinin Osmanlı döneminden gelen farklı kültür ve mezhepleri kucaklama kültüründen geldiğinin altını çizen Bulavali, Ak Parti hükümetinin de aynı çizgide seyrederek Türk milletinin toplumsal kodlarında mevcut olan bu köklü medeniyeti ihya ettiği için güçlü bir hükümet inşa ettiğini savunmuştur. Darbe gecesi toplumun bütün kesimlerinin ne kadar da birbirine ters düşen fikir ve görüşte olursa olsun tek bir liderin komutasında birleşerek dayanışma içinde olmasının bu köklü kültürün Ak Parti hükümeti döneminde artık Türk toplumunda yerleşmiş bir yapı haline dönüştüğünün kanıtı olduğuna değinmiştir. Ona göre, bu tip bir darbe Mısır hariç diğer Arap ülkelerinde olsaydı yine başarılı olacak, halkın her bir kesimi bunu fırsat bilerek bir diğeriyle olan hesaplaşması için

bunu fırsat bilecekti. Mısır bunun en bariz örneği olmuş, milliyetçiler, sosyalistler ve laikler İslamcılarını tasfiye etmek için darbeyi bir fırsat bilerek vatani çıkarları ve demokratik hakları hiçe sayıp darbecilerin yanında saf tutmuşlardır. “Türkiye’de ise laikler İslami kimliği kabullenmiş gözükürken, İslamcı kesim de laik kültürün demokrasinin korunması için önemini anlamıştır” ifadesiyle, Mısır’ın aksine Türkiye’de darbenin başarılı olmamasının en önemli faktörlerinden birisinin, Ak Parti hükümeti süreciyle birlikte ortaya çıkan hoşgörü ve birbirini kabul ederek saygı duyma kültürünün önemine vurgu yapmıştır (Bulavali, 2016).

Libya

Libyalı yazar ve gazeteci Munci el-Mazini, tıpkı Müslümanlığı uzun bir küfür döneminden sonra tadan bir insanın nasıl ki bir daha eski şirk günlerine dönmek istememesi gibi Türkiye gibi darbelerin beşiğinde büyüdükten sonra demokratik haklarına kavuşmuş bir milletin de darbenin türü ve cinsi ne olursa olsun buna izin vermeyeceğini dile getirmiştir. Makalesinde, Erdoğan hükümeti ile darbelerin karanlık yüzünden kurtulan Türkiye halkının, aynı zamanda borçlu bir Türkiye’den borç veren bir Türkiye’ye ve kalkınmış ülkeler listesindeki 116. sıradan 16. sıraya yükseldiğini ifade ederek bunun büyük bir başarı olduğunu vurgulamıştır. Ona göre artık darbe dönemleri Erdoğan dönemiyle birlikte artık tarihe gömülmüştür. Onun döneminde ülke enerjisi ilime, kalkınmaya ve yükselişe kanalize edilmiş, birçok bilim adamı yetişmiştir. Erdoğan hükümeti ile birlikte Arap dünyasındaki özgürlükleri savunan, Filistin meselesinde yumruğunu masaya vuran ve Arap Baharı’nda halkın sesi olmuş bir Türkiye vardır artık. el-Mazini’ye göre bu bilince, ekonomik refaha ve siyasi olgunluğa varan bir halk elbette ki yıkıcı ve orta çağ zihniyetine ülkeyi hapsedmeye çalışan darbeci zihniyetin yanında durmayacaktır. “Bu başarıya, bu yükselişe artık sadece hasta gönüller ve dış mihrakların yanında yer alarak ideolojisini kaybetmiş ve gözünü hırs bürümüş kişiler ancak karşı koyabilir” diyerek, darbenin arkasında Batı gücünün ve ona köle olmuş zihniyetin varlığına işaret ederek, Türkiye darbecileri ve Mısır darbecileri arasında vatan hainliği ve satılmış zihniyet açısından hiçbir fark olmadığına işaret etmiştir.

Ancak ona göre, Rabia meydanına çıkan eli silahsız halk ile sokaklara çıkan eli silahsız Türk halkının arasında ciddi farklar vardır. Darbeci Türkler de tıpkı darbeci Mısırlılar gibi acımasızca binlerce masum insanın kanını dökmeye hazır ve istekli olmuşlardır. Ancak Türk darbecileri hezimete uğratan en önemli unsur Türkiye halkının darbeleri yaşaya yaşaya ona karşı panzehiri, bağışıklığı ve karşı koyma ruhunu kazanmış olmaları gelmektedir. Bu direniş gücü ve bilinci Türk Silahlı Kuvvetleri’ni de etkisi altına almış, bütün bir ordu topyekûn darbeyi gerçekleştirememiştir. Ordunun içinde azınlık olarak kalan darbecilere karşı ezici bir güç ile demokrasi yanlısı ordu mensuplarının karşı koyarak demokratik bilincin orduya da sirayet ettiğini ispatlamışlardır. Korku imparatorluğu kurmak isteyen bu darbecilere karşı hükümetin ordunun içinde dahi taraf toplayarak püskürtücü güce ve imkana sahip olması Mursi hükümetinin sahip olmadığı bir imkandır ve darbenin Mısır’da başarılı olmasına olanak vermiştir. Darbelere karşı korkusuzca ve ölüm pahasına karşı durmanın ancak siyasi bilinci ve özgürlük anlayışı olgunlaşmış

halklar tarafından olacağını belirten yazar, bu bilincin henüz hiçbir Arap halklarında gelişmediğini savunmuştur (el-Mâzini, 2016).

Tunus

Tunus haber sitesi *Turess*'de, Arap Baharı'nın ardından Tunus'un ilk seçilmiş cumhurbaşkanı olan Muhammed el-Merzûkî'nin Mısır ve Türkiye darbesini mukayese eden sözlerine kısaca yer vermiştir. El-Merzûkî, Mısır darbecilerinin izlediği anti demokratik girişimin aynısını Türkiye'deki darbecilerin de yapmak istediğini ancak Mısır halkının aksine Türk halkının gelişmiş demokratik bilinci sayesinde bu darbenin bertaraf edildiğini dile getirmiştir. Erdoğan'ın başarılı icraatları sayesinde onun döneminde Türk halkının demokratik bilincinin ve sağduyusunun geliştiğine dikkatleri çeken el-Merzûkî, Erdoğan'ın ve Türk halkının emperyalizme karşı her zaman Arap halklarının yanında durduğunu ifade ederek, Türk hükümetine minnet duyduklarını ve Tunus halkının da her zaman Türk halkının yanında duracağını belirtmiştir (el-Merzûkî, 2016).

Cezayir

Cezayir gazetesi *el-Hayat* gazetesinde yayınlanan Hayreddin Heni'ye ait köşe yazısında, Erdoğan'ın Muhammed suresi 7. ayette “*Ey iman edenler, eğer siz Allah'ın dinine yardım ederseniz, Allah da size yardım eder ve ayaklarınızı sabit tutar*” cümlesine mazhar olduğunu belirterek onun tıpkı bu ayetteki Müminler gibi Allah'ın dinini ülkesinde tesis etmek için büyük çaba gösterdiği için Allah'ın da ona darbe gecesi yardım ettiğini ifade etmiştir. Yazısında Erdoğan'ın bunun için ciddi strateji geliştirdiğini ve yıllarca bunun için yatırımlar yapıp halkın kendine güvenini kazandığını dile getirmiştir. Heni'ye göre, herkes lider olamayacağı gibi, kimileri bunun için yaratılmıştır. Erdoğan da bunun en güzel örneğidir. Türk lirasını zirveye taşıyan, Batı'ya boyun eğmeyen, sadece halkın refahı için çalışan Erdoğan, FETÖ gibi hainleri ne kadar yakın arkadaşları olursa olsun ülkesinin menfaatini tehlikeye attıkları için affetmemiş, böylesi bir devasa güçten ve ekonomik getirilerinden kişisel olarak faydalanmak yerine onları deşifre ederek kilit noktalara güvenilir ve ehil insanları getirmiştir. “Büyük başarıların büyük düşmanları olacaktır elbette” sözlerini Erdoğan için kullanan Heni, onun ülkesine ve halkına sağladığı başarıyı ve istikrarı yaşayan halkın eski darbeci günlere geri dönmek için İslamcısıyla, laik kesimiyle, sanatçısıyla, hocasıyla, hacısıyla ve solcusuyla her kesimden insanıyla onun arkasında durduğunu ifade etmiştir.

Ancak Mısır'da ise tam tersi bir durum söz konusudur. Öncelikle siyasi tecrübesi olmayan kişiler tarafından yönetilen Mısır'da İhvan dönemi dahil bütün hükümet dönemlerinde en kilit noktalara ehil kişiler değil imtiyaz sahibi kişiler yerleştirilmesinin yanı sıra, rüşvet, yolsuzluk ve hırsızlığın kol gezdiği bir hükümet vardır. Bu yüzden ki, Türkiye'de halk başkanlarını ideolojik açıdan sevmeseler dahi ülkeyi iyi yönettiği ve kendilerini refaha kavuşturduğu için onu desteklerken, Mısır halkı hükümete olan güvensizliği yüzünden askeri darbeyi kabullenmek zorunda kalmıştır (Heni, 2016).

İran

İran'ın dini lideri Ali Hamamei'ye bağlı *Tasnim* haber sitesinde de darbe olduğunda Mısır'daki hükümetin oldukça zayıf olduğunu ancak Türkiye'de ise bütün müesseselere hakim olan bir Türk hükümetinin varlığının yanı sıra demokrasi bilincine sahip Türk halkının da buna engel olduğu dile getirilmiştir. Diğer yandan Mısır'daki ordunun elinin Türkiye'deki ordudan daha güçlü olduğuna dikkat çeken haber sitesi, Türkiye'deki ordunun Fetullah Gülen adlı terör örgütünün tasfiye edilme operasyonlarıyla birlikte eski gücünü kaybettiği dile getirilmiştir (Tasnim, 2016).

Hükümete bağlı *Asr* haber sitesi iki darbeyi mukayese ederken Mısır'daki darbenin güçlü bir general tarafından gerçekleştirilirken, Türkiye'deki darbenin başında bir general olmadığı gibi darbenin tepedeki isminin askerler tarafından dahi bilinmiyor olması darbenin başarısız olmasının nedenlerinin başında geldiği belirtilmiştir. Diğer yandan, Mısır'daki darbe gerçekleşmeden önce hükümete 48 saatlik bir süre verilerek belli başlı islahatlar beklenmiş, aksi takdirde darbe yapılacağı aleni bir şekilde duyurulmuştur. Bu süre zarfında ordu, muhalif olan halkı da kıskırtarak kendi safına çekmiş ve darbeyi engelleyecek olan bütün unsurları bertaraf etmeyi başarmıştır. Türkiye'de ise darbe acele ve plansız olduğu gibi, ordunun içine sızan Gülen yapılanmasından Erdoğan haberdar olduğu için ordu içi ciddi temizlik yapılmasından ötürü darbecilerin gücünü darbeden önce nispeten kırmış bulunmaktaydı. Geri kalan darbeci unsurların darbe ile kendi kendilerini deşifre etmelerine olanak vererek de ordunun hükümet aleyhine oluşumlarını tamamen kırma olanağına erişmiştir. Habere göre, Mısır'da halkın darbeci askerin yanında yer almasının en önemli nedeni ülkenin istikrarını ve güvenliğini ordunun koruduğuna inanmaları olmuştur, Türkiye'de ise durum tam tersidir. Halk o güveni ve istikrarı sağlayacak ve koruyacak olanın sivil hükümet olduğuna inanmaktadır. Bu yüzden bütün kesimler darbe gecesi hükümetin yanında yer alarak ordunun karşısında durmuştur.

Diğer yandan, Mısır'da sahnede iki ana cephe vardır. Bir cephede İhvan tek başına dururken, diğer cephede hemen hemen ülkenin bütün kesimleri ordu ile yer almaktadır. Demokratik alt yapısı güçlü olan ve bu konuda ciddi bir kurumsallaşma olan ülkelerin toplumlarında ülke çıkarları için muhalefet ve hükümet bir araya gelmeyi başarabilmektedir. Mısır'da bu alt yapının yanı sıra hiçbir ciddi kurumsallaşma da olmadığı için darbe başarılı olurken, Türkiye'de güçlü demokratik alt yapı bu darbeyi engellemeye muktedir olmuştur. Toplumun bütün kesimleri birbirine düşman olsalar dahi ülke çıkarları ve bekası için darbe karşısında tek güç olma becerisine ulaşmışlardır. Mısır'daki darbenin Türkiye'dekinden önce olması da elbette Türk halkına büyük bir ders olmuş, Arap Baharı'nın da verdiği teyakkuz ile istikrarlarının bekası için darbeye karşı ciddi bir direniş göstermişlerdir (Hudeyr, 2016).

İran'ın *Tabnak* gazetesinde yazan Jeopolitika uzmanı Dr. Yedullah Kerimi Pur, Türkiye'nin hemen hemen her on yılda bir askeri darbeye maruz kaldığını ve

her seferinde başarılı olmasına rağmen 15 Temmuz darbesinde ilk defa başarısız olduğunu belirtmiştir. Bunun en önemli nedeni olarak ordunun tamamının darbeye katılmamasını, Türk halkının demokratik olgunluğa ulaştığını, sağcısından solcusuna toplumun bütün kesimlerinin darbe karşısında yer aldığı için darbeyi gerçekleştirmeye kalkışanların darbeciden çok karikatür karakterlerine benzer bir komiklikte hareket ederek plan ve stratejiden yoksun olduklarını ve darbe için gerekli olan dış desteği açık şekilde bulamadıkları için darbenin başarısız olduğunu belirtmiştir. Mısır'daki istikrarsızlığın Mısır darbesini körüklediğini ve halk tarafından taraftar topladığını belirten Kerimi Pur, Türkiye'de ise istikrar ve düzenin yanı sıra demokratik olgunluğun çok daha yüksek seviyelerde olması sayesinde darbenin başarısız olduğunu ifade etmiştir (Pur, 2016).

Batı Medya Kuruluşlarında Yapılan Mukayeseler

Batı medyasında Arap medyası kadar derin ve kapsamlı bir mukayese çok az olmuştur. Amerika'nın haber sitesi *Huffington Post*'da her iki ülkenin liderlerinin darbeyi cesaretle ve büyük bir olgunlukla karşılayarak ölüm pahasına direndikleri dile getirilmiştir⁴. Türkiye'deki darbenin başarılı olmasının nedenlerinin başında Türk halkının ilk dakikalardan itibaren sokaklara dökülerek darbeye karşı direniş gösterdiğini ve Türk medyası dahil dünya medyasının da genelinde darbecilerin yanında yer almamasının darbeyi akamete uğrattığını ifade etmiştir. "Erdoğan yalnız kalmamıştır" ifadesini kullanan gazete, Türk halkının muhalifiyle ve destekçisiyle liderini yalnız bırakmazken, Mursi'nin apar topar evinden götürülürken bütün muhaliflerin hatta cumhurbaşkanlığı muhafızlarının dahi darbecilerin yanında saf tuttuğunu dile getirmiştir. Haberde eski İhvacıların ve hatta ulu'lemlr'e itaati farz gören bir inanca sahip selefi Nur partisinin dahi yeni yönetimden pay alabilmeyi ümit ederek İslamcı dava arkadaşları Mursi'yi tek başına bıraktıklarını ifade ederek bunun onlar için büyük bir utanç olması gerektiğini vurgulamıştır.

Habere göre, Mısır medyası darbecilerin karargahı haline gelirken, Türkiye medyası bu oyunu bozan en önemli aktörlerden birisi olmuştur. Sanatçısından futbolcusuna herkesin tek vücut olduğu Türk sokaklarının aksine Mısır sokaklarında sanatçıların hemen hemen hepsi medya ile darbecilerin yanında saf tutmuş ve halkı galeyana teşvik etmiştir. Ak Parti döneminde refahla ve kalkınmayla tanışan Türk halkının darbecilere karşı koymasındaki en önemli faktör Ak Parti ile yaşadığı bu rahatlığı, fikir özgürlüğünü ve yolsuzluklarla mücadeleyi darbecilere destek vererek heder etmemekte kararlı davranmıştır. Bunun yanı sıra, birçok ülkenin başkanlarının Mısır hükümetini hafife alarak darbenin ilk dakikalarından itibaren darbecileri

⁴ Genel Kurmaylık tarafından hükümete muhtıra olarak basına duyurulan ve muhalif halk ile uzlaşma içine girmesi için verilen 48 saatlik mühlet boyunca bir iki cılız açıklama yapmakla yetinen Mursi, darbe gecesi evine yapılan baskında tek kelime bile etmeden askeri güçlere teslim olmuştur. Detaylar için bkz. <https://www.youtube.com/watch?v=1Ykgvsgs-Y0>; <https://www.youtube.com/watch?v=WDutMLer6Ik>, Erişim Tarihi: 20.10.2016.

desteklediklerini ifade eden haber sitesi, bu ülkelerin Türk hükümetine karşı sessizce beklemeyi tercih etmelerinin Türkiye'ye karşı çekinceli olduklarının bir göstergesi olduğuna işaret etmiştir (Jarar, 2016).

Birleşmiş Milletler'e ait *Irinnews* haber sitesinde Ortadoğu uzmanı olarak haber yapan Annie Selemrod, Mursi hükümetinin Suriyeli mültecilere Mısır'ın kapısını açarak onlara Mısırlılarla birlikte eşit haklar tanıdığını ancak Sisi'nin askeri darbesinden sonra Suriyeli mültecilerin Mısır'da çok kötü şartlar altında kaldıklarına değinerek, Türkiye'de de darbe başarılı olsaydı Erdoğan hükümetinin koruyup kolladığı Suriyeli mültecilerin aynı şekilde kötü muameleye maruz kalarak ülke dışına çıkmaları için zorlanacaklarını savunmuştur. Erdoğan'ın Suriye dahil bütün Arap mültecilere topraklarını açarak onlara vatandaşlık vermesinin takdire şayan bir tutum olduğunu ifade ederek, bu tutumuyla saygınlık kazandığını ima etmiştir (Selemrod, 2016).

Amerika haber sitesi *USA Today* gazetecilerinden Oren Dorell'in Mısır ve Türkiye darbesini Türkiye darbe girişiminden bir iki saat sonra kaleme alması şaşırtıcı hızdadır. Onun makalesi iki darbeyi mukayeseden ziyade Erdoğan ve Mursi'nin yaptığı hataların aynı olduğunu dile getirerek Türkiye darbe girişimine sebebiyet veren faktörlerin Mısır darbesinin tetikleyici unsurlarını barındırdığını savunmaktadır. Erdoğan'ın tıpkı Mursi gibi ülkesini İslamileştirme çabasına girerek Türkiye'nin dokusu haline dönüşmüş laikliği ortadan kaldırmaya çalıştığını ifade etmiştir. Birçok solcu ve laik gazetecilerin söylemlerine yer veren haber sitesi, Mısır'da Mursi'nin yaptığı gibi Erdoğan'ın da Türkiye'de medya yasakları getirdiğini, gazetecilere baskılar uyguladığını ve fikir özgürlüğünü ortadan kaldırdığını ifade etmiştir. Yazıya göre Erdoğan tıpkı Mursi gibi demokratik söylemlerle tek adam rejimini uygulamıştır. Hükümeti ortadan kaldırma faaliyetleri yaptıkları gerekçesiyle Türkiye'nin en büyük gazetesi olan *Zaman* gazetesini kapattırması, onlarca gazeteciyi hapse attırması ve parlamentonun çoğunluğuna hakim olduğu için istediği kanunları çıkartarak Yüksek Mahkeme'yi de kontrolü altında tutmaya çalışmıştır. Buna benzer insan hakları ihlallerinin Mısır'da da olduğunu belirterek, her iki liderin demokrasiyi çiğneyerek despotça hareket etmelerinin darbeye sebebiyet verdiğini ifade etmiştir (Dorell, 2016).

Amerikan radyosu *NPR*'in gazetecilerinden olan Leila Fadel, Mısır'daki darbenin başarılı olmasının altında yatan en önemli nedenlerin başında halkın ve partilerin çoğunluğunun darbecilerin yanında yer aldıklarını Türkiye örneğinde ise şiddetli muhalefet gösteren partilerin dahi halkla birlikte sivil üstünlüğünü cunta yönetimlerine tercih ettiklerini ve ne pahasına olursa olsun askeri vesayetin altına bir daha girmek istemediklerini belirtmiştir. Mısır'da hiçbir zaman politik bir gelişimin ya da konsensusun olmamasının yanı sıra, basit bir dayanışmanın dahi olmadığına dikkat çeken gazeteci, Mısır'da askerinin politikacılardan daha az tehlikeli görüldüğünü ve her siyasi sorunda askeri müdahalenin sanki nihai çözümmüş gibi görüldüğüne dair bir algının hakim olduğunu belirtmiştir. Türkiye'de ise demokratik olgunluğun Mısır'la mukayese edilemeyecek derecelerde olmasının en önemli faktörlerinden birisi, darbelerle mücadele etmiş bir halk bilincinin yanı sıra,

Erdoğan'ın da siyasette aktif rol almaya başladığı dönemlerden itibaren askerin gücünü azaltma çabalarının halkın bu bilince ulaşmasındaki rolüne katkıda bulunduğu ifade edilmiştir (Fadel, 2016).

Erdoğan hükümetine ağır eleştiriler de bulunarak, onu despotlukla ve diktatörlükle suçlayan İngiltere gazetesi *Independent* yazarı Robert Fisk'in haberinde ise, Mısır ve Türkiye darbesinin her iki ülkedeki yapılan yanlışların neticesi olarak görülmüş ve hükümetlerin hatalarının mutlak bir sonucu olduğu ifade edilmiştir. Ancak bu darbelerin anti demokratik bir hareket olduğunu da yorumların arasına zoraki sıkıştırmaya çalışması gözden kaçmayan bir iğretilikte kendini göstermiştir. Mısır'daki darbeye Batı'nın darbecilerden yana kalarak sessiz kaldığını ve halka meşru hükümetlerini savunmaları için uyarıda bulunmadığını ifade ederken, Türkiye darbesi olduğunda Batı'nın halkın yanında durmasını oldukça tuhaf bir gerekçeyle savunmuştur. Halkların özgürlüğü ve ülkenin istikrarı arasında bir seçim yapılacaksa, Batı'nın bunu her zaman istikrardan yana yaptığını ifade ederek, Türkiye darbesinde bu yüzden halkın yanında durmayı "kerhen" tercih ettiklerini belirtmiştir. Dolayısıyla, Türkiye'deki istikrarın halkı destekleyerek olabileceğini savunurken, Mısır'daki istikrarın ancak cunta darbesiyle sağlanabileceğini savunarak (Fisk, 2016) bu yazısıyla Batı'nın demokrasi anlayışının ne kadar da çifte standartlar ve belirli çıkarlar doğrultusunda değişkenlikler içerdiğini ispatlamıştır.

İngiltere üniversitesi *Exeter*'de siyaset bilim uzmanı olarak çalışan Mohammad Affan'ın yayınlanan makalesinde, Mısır ve Türkiye'nin ordusunun bölgedeki en güçlü ordular olması hasebiyle hükümetlerin darbeler açısından savunmasız yapıya sahip olduğunu savunmuştur. Ona göre, Türkiye'de birinci dünya savaşının ardından, Mısır'da ise 1952 Hür Subaylar Devrimi'nin ardından ordu kendisini ülkenin yegane sahibi olarak görmüştür. Bunun yanı sıra, bu ordular sayesinde bu iki ülke savaşçı ülkeler olarak tanınmışlardır. Her iki ülkede ordunun hükümetle olan ilişkisi oldukça karmaşık ve zor bir yapıya sahiptir. Türkiye örneğinde ordu sivil hükümet üzerinde ve politikalarını yönlendirmede çok uzun süre denetleyici bir unsur olmuştur. Hükümetin Kemalist ve laik ilkeleri tehdit edici tutumlarına karşılık ordu her seferinde darbe yapmış ve meşru hükümetleri düşürmüştür. 1960, 1971, 1980 ve 1997 yıllarında ordu hükümete müdahale ederek darbe yapmış ancak her ne kadar anayasalara müdahale edilip demokrasi bir süreliğine askıya alınsa da, sivil hükümetlere yer verilmiştir. Mısır'da ise bu ilk defa 1952 yılında olmuş ve tamamen bir rejim değişikliğine gidilerek Mısır siyaseti askeri koloni haline gelmiştir. Bu tarihten itibaren 2011 halk devrimine kadarki olan üç hükümetin üçü de askeri hükümetler olmuştur. Hatta hükümetin birçok kademelerinde askerler bürokratlar olarak kadrolaşmışlardır. Dolayısıyla, Mısır'da asker siyasette adeta koloni kurarken, Türkiye'de ise denetleyici seviyesinde kalmıştır.

Türkiye örneğinde de olduğu gibi Mısır'da 2011 halk ayaklanmasının ardından politikada vesayet modeline kaymaya başlayan ordu, asker kökenli olan Mübarek'in karşısında halkın yanında olan demokratik bir ordu imajını vermeye

çalışmıştır. Türkiye modelinde de olduğu gibi Mısır'da da halkın elinin güçlendiğini gören ordu görünüşte demokratikmiş gibi görünerek ancak pratikte vesayet sistemine geçerek kendini koruyan kanunlar çıkarttırmış ve özel statüler elde etmiştir. Bunun yanı sıra, özellikle Mübarek döneminde ordu özerk bir yapıya sahip olmuş, hastanelerinden, okullarına, ticari faaliyetlerden fabrikalara kadar ordunun kendine özel seçkin ve lüks hayatı olmuş ve Mısır siyasetinin üstünde günümüze kadar büyüyen bir hegemonya tesis etmiştir.

Türkiye'de ise Ak Parti hükümetinin tek parti olarak 2002 yılında hükümetin başına geçmesinden itibaren Avrupa uyum sürecinde askeri vesayetin geriletilmesi hedefiyle MGK yönetmeliklerinde değişiklikler yapılarak askerin siyasetteki nüfuzuna kısıtlamalar getirilmiştir. Bu tarihten itibaren Ak Parti hükümetinin eline orduda bazı reformlar yapması için fırsatlar verilmiş, 15 Temmuz darbe girişimine kadar Erdoğan askerin gücünü ve siyasetteki rolünü mümkün olduğu kadar azaltmaya gitmiştir. Mursi ise, hükümetin başına geçer geçmez Erdoğan gibi orduda seri reformlar yapmaya kalkışmış ancak oldukça tecrübesiz olmasının yanı sıra, bunu halk devriminin hemen ardından acelece yapmaya kalkışması düşüncesiz ve toy bir tavır olmuştur (Affan, 2016).

Avrupa'nın en büyük sosyal haber sitesi olan *Reddit*'de birçok Avrupalı iki darbeyi karşılaştırmıştır. Türkiye'deki darbenin başarısının en önemli nedenlerinin başında Erdoğan'ın yakalanmaması olarak görülürken Mursi'nin kolayca yakalanmasının darbeyi kolaylaştırdığı söylenmiştir. Birçok hatasına rağmen en popüler politikacı olan Bill Clinton gibi Erdoğan'ın da en popüler politikacı olmasının yanı sıra, Atatürk'ten sonra Türkiye siyasetinde gelmiş geçmiş en büyük iz bırakan siyasetçi kişilik olduğu ifade edilmiştir. Bu yüzden milyonları sokağa dökerek darbecilere karşı direnişi başlatabilmiştir. Buna rağmen Mursi Avrupalılara göre silik bir şahsiyet ve siyasi geçmiş 1 yıldan fazla olmayacak kadar tecrübesiz bulunmuştur. Bu da onun kolay alaşağı edilmesine ve halkın çoğunun darbecileri desteklemesine neden olmuştur. Yorumlara göre, Türkiye'deki askerlerin çoğu darbecilerin yanında yer almazken ya da darbeye kalkışsa dahi ilk saatlerde silahı bırakmayı tercih ederken, Mısır'daki askerin tamamı darbeye destek vermiş ve insanları öldürmek için adeta birbirleriyle yarışmıştır. Son olarak Türk halkının demokrasi olgunluğuna sahip olduğuna değinen yorumlarda, darbeci askerlerin çoğunun halka ateş etmeyerek geri adım atmasının halkın demokratik duruşuna saygı gösterdiği için olduğu dile getirilmiştir. Mısır örneğinde ise demokrasi olgunluğu gibi bir olgunluğun varlığından bile söz etmenin ya da mukayeseye gitmenin yanlış olduğu ifade edilmiştir (Reddit, 2016).

Avrupa'da yaşayan Arap kökenli gazetecilerin yanı sıra, Batı gazetecilerin makaleleri ve köşe yazılarıyla ön plana çıkan *Middle East Observer* haber yorum sitesi, konuya Mursi ve Erdoğan'ı mukayese etmekle başlamıştır. Yorumu göre, Mursi bir yıllık bir siyasetçi olmasına karşılık Erdoğan en az 40 yıllık bir siyasi altyapıya sahiptir. Bunun yanı sıra, Mısır'daki bütün güvenlik güçleri ve ordu Mursi'nin hakimiyeti dışındayken, Türkiye güvenlik güçlerinin neredeyse tamamı ve ordunun büyük bir kısmı Erdoğan'ın emirlerine tabi olduklarını darbe girişiminde

onun yanında yer alarak göstermişlerdir. Her iki ülkenin diyaneti oldukça etkili müesseseler olmalarına karşılık, Ezher darbeyi desteklerken, Türkiye diyaneti darbenin karşısında yer almış ve ilk saatlerden itibaren halkı seferberliğe çağırmıştır. Medyanın da desteklediği askeri darbeye Mısır'da 2100 kişiden fazla ölü varken, Türkiye'de bu sayı 246 ile sınırlı kalmıştır. Bunun nedeni olarak Mısır ordusunun gözünü kırpmadan halkı öldürürken, Türkiye'deki darbeci askerin çoğunun silah bırakması ve ateş etmekte tereddüt etmesinden ötürü halkın direnişinin çok güçlü olduğu ve bunun da ölü sayısının artmasının önünde engel teşkil ettiği belirtilmiştir (Middle East Observer, 20016).

SONUÇ

Borç batağına batmış bir Türkiye'den IMF'ye borç veren, geri kalmış ülkeler listesinden kalkınma yolunda hızla ilerleyen, İsrail hükümetini ilk tanıyan ülke durumundan yumruğunu masaya vurarak ezilmiş halkların sözcüsüne ve Avrupa'nın kapısında sabahlayan ülkeden "dünya beşten büyüktür" diyen bir ülkeye dönüşen Erdoğan Türkiye'sinde gerçekleşen darbe ile henüz ne maddi ne de manevi özgürlüğü, refahı ve kalkınmayı tatmamış siyasi tecrübesi bir yıl ile sınırlı Mursi'nin ülkesinde gerçekleşen darbenin mukayese edilmesi ilk başta belki doğru değilmiş gibi gözükebilir. Ancak, ne yönetim şekli olarak, ne de demokratik olgunluk açısından birbirine benzerlikleri olmayan bu iki ülkede gerçekleşen askeri darbenin ve darbe girişiminin mukayesesine birçok Batılı ve Ortadoğulu gazeteci ve siyaset bilimciyi iten nedenlerin başında, iki ülkenin Müslüman ülkeler olmasının yanı sıra her iki darbenin de halkların İslamlaşmasına yönelik bir tepki ve despotça bir tutum olarak ortaya çıkması gelmektedir.

Yapılan mukayeselere göre, her ne kadar her iki darbe laiklik ve İslam çatışmasını zinde tutmak ve toplumdaki statüsünü güçlendirmek için yapılsa da, bu çabanın Mısır'da zemin bulması henüz bu çatışmanın beslendiği demokratik yoksunluğa işaret ederken, Türkiye'de bu zihniyete karşı laiklerin dahi "yeter" diyerek sokağa dökülmesi bu sisteme karşı bir bıkkınlık yaşadıklarına ve anlaşmazlıkları demokratik platformlarda çözümlenmek istediklerine işaret etmektedir. Bu da artık Türkiye'de dayatmacı zihniyetin pirim yapmadığına delalet etmektedir. Laikler ve Müslümanlar arasında zinde tutulmaya çalışılan bu yeni düello artık Türkiye'deki geçerliliğini yitirmiş ve toplumsal olgunluk bilincini tesis eden Ak Parti hükümeti döneminde eski hükümetlerin ortaçağ dönemi sona ererek Türkiye için yeni aydınlık dolu bir çağ başlamıştır. Darbe girişiminin başarısızlığı Türkiye'de yeni bir çağın başlangıcının göstergesi olurken, Mısır'da başarılı olması bu ülkenin eski çağ zihniyetinden henüz kurtulmadığını ve İslamcılarının dahi darbeyi fırsat bilerek birbiriyle hesaplaşarak darbecilerin yanında yer almasının henüz bu ülkede vatanperverliğin de olgunlaşmadığını göstermektedir.

Diğer yandan, Türkiye'de İslamcı kesimin 40 yılı aşkındır siyasetin içinde olmasından ötürü başarısının önünde duran engellere karşı köklü tecrübesiyle ve kazanımlarıyla geliştirdiği pan zehiri nerede ve hangi miktarda kullanacağını iyi bilmesine karşılık, Mısır'daki bu deneyimin daha toy, plansız ve acemi olması her

iki ülkedeki darbe geleneğinin kaderini değiştirmiştir. Zira, Mısır'daki askeri hegemonya Mısır siyasetinin tamamına hakim olarak adeta siyasette ve hükümet kadrolarında askeri koloni kurarken, Türkiye örneğinde Ak Parti hükümetinin iktidar olur olmaz geliştirdiği etkin ve stratejik adımlarla asker sadece denetleyici pozisyonda kalmış, zamanla bu denetleme organı da bu hükümet sayesinde başlatılan seri icraatlarla ve kanun değişiklikleriyle zayıflatılarak asker kışlaya çekilmeye mecbur bırakılmıştır.

Batı'nın rasyonel yaklaşımının yanı sıra İlahi faktörüne ve yardımına da yer veren Ortadoğu analizlerinde dikkati çeken en önemli tespit, kaderin de üstünde bir kader olduğu gerçeğidir. Erdoğan'ın Filistin ve Suriye davasına sahip çıkması, kendisinin de en dar zamanında İlahi adaletin ve müdahalesinin devreye girmesine sebep olduğu dile getirilmiştir. Aynı zamanda, Erdoğan'ın güçlü, karizmatik kişiliği ve ülkede tesis ettiği adil düzen onun seferberlik çağrısına muhalefetin dahi doğal bir refleks olarak icabet etmesine neden olmuş, bu da hükümete karşı duyulan güvenin ciddiyetini ispatlamıştır. Bu demokratik olgunluk ordunun içine bile yerleşerek onun içindeki bölücü ve ötekileştirici zihniyetin yokolması için ipini çekmiştir. Mısır'da ise bu olgunluğa ulaşamamasının yanı sıra halk ile hükümet arasındaki ilişki pamuk ipliğine bağlıdır. Ordu hala daha demokrasinin ve istikrarın tek güvencesi ve koruyucusu olarak görülmekte ve siyasi ilkelik varlığını korumaktadır.

Son olarak, Ortadoğu ve Batı mediasında yer alan yorumlara ilave olarak diyebiliriz ki, Batı'nın desteklediği her iki darbe Türkiye'nin İslami kimliğinin farkına vararak Batı'dan soğuturken, Mursi döneminde ülke İslam ülkelerine yakınlaşmasına rağmen darbeye birlikte yeniden Batı'nın eksenine kaymıştır. Arap ülkelerinin arasından Katar gibi ülkelerin yanı sıra, İsrail ve Batı'da kaleme alınan mukayeselerde Türkiye'deki darbenin başarısız olmasına karşı duyulan sessiz çılgılık ve laikliğe yakılan gizli ağıt şüphesiz Türk halkının istikrara yönelik tutumuna duyulan şaşkınlığın getirdiği bir öfkedir. Darbeye selalarla, tekbirlerle karşı koyan Türk halkına duyulan bu haçlı öfkesini anlamak elbette ki zor değildir. Zira büyük başarıların büyük düşmanları olacaktır. Bu büyük düşmanlar Mısır darbesine halk devrimi derken Türkiye'deki darbenin başarısız olmasının ardından darbe olduğunu mecburen ve kerhen kabullenmeleri ve bu makaleyi yazdığımız günlerde Türkiye referandumunun bu düşmanlar tarafından adeta iç politika haline getirilerek haçlı ittifakına dönüştürülmesi henüz Osmanlı'ya karşı duyulan nefretin ve düşmanlığın zinde olduğunu ispatlamaktadır. Elbette ki bu nefret ve hayal kırıklığı Türk kimliği üzerinden İslam kimliğine duyulan bir öfkedir. Türkiye'nin kaderi haline dönüşmüş darbe klasiğini ve kasıtlı İslam-laiklik çatışmasını güçlü strateji ve köklü tecrübesiyle tarih sayfalarına gömen Ak Parti hükümetine karşı duyulan bu öfkenin, aynı zamanda Batı çıkarlarına hizmet etmediği sürece demokrasiye ve kalkınmaya karşı da duyulacağını göstermektedir ki bu da 'demokrasi' kavramının işgalci zihniyet tarafından modern çağdaki yeni bir işgal aracı olduğunu göstermektedir.

Bu çalışma ile Türkiye Cumhuriyeti tarihinde ilk defa demokratik olgunluğa ve ekonomik refaha ulaşan Türk halkının diğer geri kalmış Müslüman

halklardan hangi özelliklerle ayrıştığını düşman ve dost gözüyle sunarak bunun iç ve dış politikamıza ve stratejimize hizmet etmesi temenni edilmiştir.

KAYNAKÇA

Zehra Betül Güney, “15 Temmuz Darbe Girişiminin Ortadoğu Medyasındaki Algısı” *Akademik Ortadoğu Dergisi*, Volume 11, No 1, Kasım 2016, ss:1-27.

İnternet Kaynakları

“Egypt vs Turkey, A Comprasion Of Coup’s”, *Reddit*, https://www.reddit.com/r/arabs/comments/4t7sco/egypt_vs_turkey_a_comprasion_of_coupes/, Erişim Tarihi: 10.08.2016.

“el-İnkilâbu’l-askerî fi Mısır dıdda Mursî”, *al-Jazeera*, <http://www.aljazeera.net/encyclopedia/events/2016/2/12/-الانقلاب-العسكري-في-مصر-ضد-مرسى>, Erişim Tarihi: 03.07.2016.

“el-İnkilâbu’l-fâşil fi Türkiye”, *al-Jazeera*, <http://www.aljazeera.net/knowledgegate/opinions/2016/7/18/-الانقلاب-الفاشل-في-تركيا-الأسباب-والانعكاسات>, Erişim Tarihi: 18.07.2016.

“Havâdis Türkiye kudetâ ne bûd”, *Tabnak*, <http://www.tabnak.ir/fa/news/606520/-بررسی-یک-ادعا-حوادث-ترکیه-کو-دنا-نیو-دنتتاتر-بود>, Erişim Tarihi: 16.07.2016.

“Limâzâ feşele’l-inkilâb fi Türkiye ve neceha fi Mısır”, *Rassd*, <https://rassd.com/190317.htm>, Erişim Tarihi: 17 Temmuz 2016.

“Why Did The Military Coup Fail In Turkey And Succeed In Egypt”, *Middle East Observer*, <https://www.middleeastobserver.org/2016/07/30/why-the-military-coup-failed-in-turkey-and-succeeded-in-egypt/>, 30.07.2016.

Affan, Mohammad, (2016, 7 Ekim). “Comparing The Failed Coup Attempt In Turkey With The Coup In Egypt”. *Academia*. Erişim Tarihi: 23 Eylül 2016. http://www.academia.edu/27614559/Comparing_the_failed_coup_attempt_in_Turkey_with_the_coup_in_Egypt

Atvân, Abdalbârî, (2013, 7 Haziran). “el-İnkilâb fi Mısra”. Erişim Tarihi: 20 Aralık 2017. <https://ar-ar.facebook.com/Bari.Atwan/posts/684168268263814>

Atvân, Abdalbârî, (2016, 16 Temmuz). “Lihâzihi’l-esbâb feşele’l-inkilâbi’t-turkî”. *Raialyoum*. Erişim Tarihi: 1 Aralık 2017, <http://www.raialyoum.com/?p=478132>

Atvân, Abdalbârî, (2016, 20 Temmuz). “el-İnkilâbu’t-turkî’l-fâşil”. *Raialyoum*. Erişim Tarihi: 8 Aralık 2017, <http://www.raialyoum.com/?p=480547>

- Ayeş, Muhammed, (2016, 19 Temmuz). “Li hâzihi’l-esbâb feşele’l-inkilâb fi turkiyâ ve neceha fi mısır”. *al-Quds*. Erişim tarihi: 4 Şubat 2017, <http://www.alquds.co.uk/?p=567755>
- Black, Ian, (2013, 4 Temmuz). “Egypt Revolution And Diplomacy: When A Coup Is A Military Intervention”. *The Guardian*. Erişim Tarihi: 29 Eylül 2017, <https://www.theguardian.com/world/2013/jul/04/egypt-revolution-coup-military-intervention-analysis>
- Bulavali, Ticânî, (2016, 17 Temmuz). “Beyne Mursî ve Erdogân, limâzâ necaha’l-inkilâb fi Mısra ve feşele fi Türkiye”. *Hespres*. Erişim Tarihi: 27 Nisan 2017, <http://www.hespress.com/orbites/314441.html>
- Delî, Horşid, (2016, 5 Mayıs). “es-Sirâ’ beyne’l-ilmâniyyeti ve’d-dîn fi Türkiye”. *al-Jazeera*. Erişim Tarihi: 7 Temmuz 2017. <http://www.aljazeera.net/knowledgegate/opinions/2016/5/5/-عن-عودة-الصراع-بين-العلمانية-والدين-في-تركيا>
- Dorell, Oren, (2016, 15 Temmuz). “Turkey Coup Attempt Has Parallels to Egypt”. *USA Today*. Erişim Tarihi: 25 Ocak 2017. <http://www.usatoday.com/story/news/world/2016/07/15/first-take-turkey-coup-attempt-has-parallels-egypt/8715540/>
- el-Mâzîni, Muncî, (2016, 21 Temmuz). “Limâzâ feşele inkilâbî Türkiye ve lem yeşel inkilâbî Mısır”. *Sasapost*. Erişim Tarihi: 6 Ekim 2016, <https://www.sasapost.com/opinion/why-turkey-coup-failed-and-egypt-coup-fails/>
- el-Merzûkî, Munsif, (2016, 17 Temmuz). “Hafene mine’l-inkilâbiyyîne erâdû bi Türkiye mâ fe’alehû’s-Sîsî bi Mısır”. *Turess*. Erişim Tarihi: 11 Mart 2017, <http://www.turess.com/babnet/128459>
- es-Semâkî, Rıda, (2016, 24 Temmuz). “Mâzâ tebakkâ mine’l-ilmâniyyeti ve’dimokrâtiyyei fi Türkiye”. I. *al-Wasatnews*. Sayı: 5069. Erişim Tarihi: 28 Kasım 2017, <http://www.alwasatnews.com/news/1140628.html>
- es-Semâkî, Rıda, (2016, 9 Ağustos). “Mâzâ tebakkâ mine’l-ilmâniyyeti ve’dimokrâtiyyei fi Türkiye”. II, *al-Wasatnews*. Sayı: 5085. Erişim Tarihi: 28 Kasım 2017, <http://www.alwasatnews.com/news/1146517.html>
- es-Sibâ’î, Muvaffak Muhammed, (2016, 31 Temmuz), (2016, 12 Ağustos). “Limâzâ feşele’l-inkilâb fi Turkiyâ”. *es-Sebî*. I-II, file:///C:/Users/pc/Downloads/kitabab.com-81866-.html, Erişim Tarihi: 17 Haziran 2017, <http://assabeel.net/news/2016/08/12/-لماذا-نجح-الانقلاب-في-مصر-وفشل-في-تركيا؟>
- Fadel, Leila, (2016. 07 Temmuz). “Turkey And Egypt”. *NPR*. Erişim Tarihi: 5 Eylül 2016.

<http://www.npr.org/sections/parallels/2016/07/27/487495019/egypt-and-turkey-why-a-coup-succeeded-in-one-and-failed-in-the-other>

Fisher, Max, (2013, 3 Temmuz). “Is What Happened In Egypt A Coup Or Revolution? It’s Both”. *Washingtonpost*, Erişim Tarihi: 10 Aralık 2017, https://www.washingtonpost.com/news/worldviews/wp/2013/07/03/is-what-happened-in-egypt-a-coup-or-a-revolution-its-both/?utm_term=.49d19fa3f691

Fisk, Robert, (2016, 16 Temmuz). “Turkey’s Coup”. *Independent*. Erişim Tarihi: 29 Aralık 2016. <http://www.independent.co.uk/voices/turkey-coup-erdogan-ankara-istanbul-military-army-turkey-s-coup-may-have-failed-but-history-shows-a7140521.html>

Friedman, Yaron, (2016, 18 Temmuz). “How Erdogan Survived The Coup, And Why We Needed Him To”. *Ynetnews*. Erişim Tarihi: 20 Aralık 2017. <http://www.ynetnews.com/articles/0,7340,L-4829891,00.html>

Heni, Hayraddîn, (2016, 10 Ağustos). “Limâzâ feşe’l-inkilâb fî Turkiye ve neccha fî Mısır”, *el-Hayât*. Erişim Tarihi: 9 Eylül 2017. <http://www.elhayatonline.net/article62819.html>

<https://www.youtube.com/watch?v=1Ykgvsgs-Y0>, Erişim Tarihi: 12 Eylül 2016.

<https://www.youtube.com/watch?v=2RGZIJT7BqM>, Erişim Tarihi: 5 Haziran 2017.

<https://www.youtube.com/watch?v=AYRoNS-IqXE>. Erişim Tarihi: 5 Haziran 2017.

<https://www.youtube.com/watch?v=mbwbKsi-25I>, Erişim Tarihi: 5 Haziran 2017.

<https://www.youtube.com/watch?v=tDWELfXJiW>, Erişim tarihi: 30 Şubat 2017.

<https://www.youtube.com/watch?v=WDutMLer6Ik>, Erişim Tarihi: 20. Ekim 2016.

Hudeyr, Mehrdâd, (2016, 17 Temmuz). “Çera kudetâ der Mısır muvaffak şod ve der Turkiye nâfercâm mond”. *Asr İnan*. Erişim Tarihi: 20 Ocak 2017. <http://www.asriran.com/fa/news/480527/-چرا-کودتای-مصر-موفق-شد-و-در-ترکیه-نافرجام-مانند>

Huveyra, Eymen, (2016, 17 Temmuz). “Limâzâ tusemmâ inkilâb Turkiye sevrâte Mısır”. *Sasapost*. Erişim Tarihi: 15 Nisan 2017. <http://www.sasapost.com/opinion/why-called-coups-in-turkey-revolutions-in-egypt/>

Jarar, Ahmed, (2016, 21 Temmuz). “Beyne inkilâbeyn”. *Huffpost*. Erişim Tarihi: 28 Ocak 2017. http://www.huffpostarabi.com/ahmed-jaraar/story_b_11077424.html

- Mâhir, İslam, (2015, 20 Aralık). “Ezmetu’l-mefâhîm, *Sasapost*, Erişim Tarihi: 13 Kasım 2017, <https://www.sasapost.com/opinion/a-revolution-or-a-military-coup/>
- Pur, Kerîmî, (2016, 17 Temmuz). “Çera kudetâ?” *Tabnak*. Erişim Tarihi: 5 Ağustos 2017. <http://www.tabnak.ir/fa/news/606754/چرا-کودتا>
- Reşîdî, Usâme, (2016, 24 Temmuz). “Teşbîhu Erdogân bi’s-Sîsî”. *Noonpost*. Erişim Tarih: <http://www.noonpost.org/content/12995>
- Selemrod, Annie, (2016, 18 Temmuz). “Mâzâ seyetegayyer ve mâza seyezallu ‘alâ hâlihi ba‘de’l-inkılâb fi Turkiye el-fâşil?”. *Irinnews*. Erişim Tarihi: 28 Mart 2017. <https://www.irinnews.org/ar/-على-حاله-بعد-انقلاب-تركيا-ماذا-سيغير-وماذا-سيظل-تحليل/2016/07/18/الفاشل؟>